

Мистецькі біографії

НАТАЛІЯ КОЛЕСНІЧЕНКО-БРАТУНЬ

У Ж В І Й
У ПІЖМУРКИ
З ДОЛЕЮ

Харків
«ФОЛІО»
2020

НЕВИПАДКОВА ВИПАДКОВІСТЬ

...Сама доля не випадково подарувала їй ім'я Наталія. Суперечки між батьками щодо Аріадни та Іванни завершилися вердиктом прабабусі Олени:

— У мене найстаршенька Наталія, красуня, тож хай і у вас буде. Гарне ім'я...

Батько Ростислав подумки поєднав ім'я і по батькові. Наталія Ростиславівна. Вийшло мелодійно. Та й тітоньку хресну так звали. Славна Наталія Ужвій, гордість української сцени. У родині її всі шанували за надзвичайну працездатність та відданість мрії. «Нехай і малечі передадуться ці риси!» Так донька й отримала ім'я, яке щиро полюбила і без якого не була б такою, якою є...

«Наталя, — вперто повторює вона, — не Наташа чи Ната, а Наталя». У 60-ті роки ХХ століття це була особиста вимога батька, який вважав, що саме цим доня кожного разу підкреслює свою українськість. А доня, інколи ніяковіючи, виправляла: «Я — Наталя», — хоч це і вимагало від неї сміливості.

«Бач, яка україночка!» — коментували знайомі.

Люди часто вбачають символіку там, де її немає. Але ми не вбачатимемо ні в імені, ні в персні, який Наталі дістався від бабусиної сестри Наташі (саме так Наталю Ужвій називали в родинному колі). Слід сказати, що акторка його ніколи не знімала і саме цю річ просила передати Наталі, йдучи в лікарню і знаючи, що звідти вже не повернеться. Ані магії обов'язку, ані чогось символічного...

Символіку можна вбачати і в місці, де Наталя відкрила ноутбук, щоб почати ці рядки, — санаторії Конча-Заспа. Те-

пер її одіозний бекграунд — номенклатура, урядові дачі — передавали нові географічні символи влади — Міжгір'я, Нові Петрівці... Але тоді, коли Наталя вперше потрапила сюди з батьком, це був світ обраних. Ці обрані, ці інші статечно прогулювалися алеями санаторію. Їхні рухи були уповільненими, сповненими самоповаги. Вони знали, що все з того, що вони мають, відрізняється від того, що заповнює світ поза ними. «Московська» ковбаса для інших мала інший смак, бо виготовлялася в спеццеху, бублики теж були інші, бо випікалися у спецпекарні. Спеціальні санаторії, лікарні, спеціальні магазини, спеціальні ательє... Та й запахи, які, як шлейф достатку, успішності, супроводжували тут жінок, були особливі, хоч і обмеженого вибору. Жіноцтво мріяло про парфуми «Червона Москва» — теж своєрідний символ епохи. Для Наташі запах цих парфумів із часом став запахом її тіла. Він проник в усі шпарини її одежі, заглибини прикрас.

Запах — це мабуть, те, що найбільше вкарбовується в людську пам'ять. Часом він гвалтує нас своєю настирливістю, не дає забути, не дає втекти від минулого. Наталя ще довго відчувала запах Наташиного тіла, коли брала до рук перстень, який Наташа ніколи не знімала, а потім передала їй у спадок. Потьмянілий від часу смарагд продовжував жити запахом жінки, яку любили і яка любила. Наташа отримала його в дарунок від Женічки. «Це частинка тебе, яка завжди зі мною», — любила кокетливо повторювати чоловікові. Вірила, що це її оберіг.

Серед дитячих спогадів про відвідини Кончі-Заспи у пам'яті Наталі залишилася картинка їдальні з величезними кришталевими люстрами, жінки у солом'яних капелюшках, чоловіки у широких світлих парусинових штанах, а ще — пляж на березі озера. Саме там Наталя вперше відчула сором від свого дитячого оголеного тіла.

«Швиденько переодягайся, бо застудишся», — підганяв батько. Він і не підозрював, що саме це «переодягайся» стане

причиною гірких дитячих сліз, а потім і значних фінансових витрат. Дівчинці здалося, що чужі погляди нишпорять по всіх звивинах її напівдитячого напівжіночого тіла, незахищеного звичним одягом.

Збентежений істерикою такої завжди спокійної доці, батько зробить їй королівський дарунок — німецьку ляльку з розкішним шовковистим волоссям, у шкіряних черевичках і веселому платтячку — червоному в білий горошок. Вона стане улюбленою. Це було достойне відступне за пляжний стриптиз п'ятирічної дівчинки.

БРУДНО

У Наташі теж були свої спогади про улюблену ляльку...

Сім'я тоді мешкала у Брудно. На початку дев'яностих позаминого століття це було робітниче селище, не місто і не село. Одежа мешканців була напівсільська-напівміська, будиночки амбіційно претендували на міські, але бідність укупі із сільською ностальгією робили ці потуги безнадійними. У дбайливих господинь милували око квітники під вікнами, що органічно переходили в невеличкі грядки. Вулички селища своєю стрімкістю й геометричною чіткістю нагадували залізничну колію. Із залізницею тут було пов'язане все: і ритм життя, і добробут, і розшарування населення на аристократів професії — своєрідних «білих комірців» того часу — працівників адміністрації вокзалу, касирів, кондукторів і чорноробочих, які ремонтували шпали, мили перони тощо.

Сама назва «Брудно» неначе прирекла селище. Вона наклала на нього павутиння сірої безвиході й безнадійне бажання втекти від гуркоту поїздів, заховатися за келихом пива, відмитися від якихось невидимих липких частинок пороху, що в'їдався в шкіру, мозок, проникав крізь пори, роз'їдав із середини. У повітрі тут постійно висів легкий морок від диму паровозів із гірким присмаком спаленого вугілля.

Із роками Брудно переросло в один із районів Варшави. Його обличчя поволі змінилося. Новобудови подекуди заступили собою старі одно- та двоповерхові будівлі, чистенькі кав'ярні та ресторанчики, закутані в мереживо білесеньких фіранок, виростили на місці брудних і занедбаних пивниць. Білястоличний статус сприяв реалізації амбіцій передмістя і зробив його однозначно міським. Але ще довго мешканці Брудно не могли позбутися своїх комплексів, залишаючись карикатурно й демонстративно міськими, соромлячись свого сільського минулого.

Саме туди з квітучого волинського містечка Любомля, яке Наташа завжди вважатиме своєю малою батьківщиною, перебралася вся сім'я Ужвіїв, утікаючи від скрути, нестабільності та страху перед змінами, а їх було багато, адже від осені 1915-го по серпень 1920 року Любомль побував під владою німецьких, австро-угорських і польських окупаційних військ.

Контраст між Брудно і Любомлем був разючим. Наскільки мешканці волинського містечка завжди любили і шанували його, пишалися давньою історією, що сягала в далеке XIII століття і була пов'язана з іменем славного князя Володимира Васильковича, храмами, ошатними будиночками, настільки бруднівська громада не мала жодного історичного підґрунтя для гордошів.

«Любо мне здесь», — промовив колись князь Володимир про місто, яке, за переказами, тому і назвали Любомлем. У Галицько-Волинському літописі згадуються слова князя, який, будучи вже тяжко хворим, сказав своїй дружині Ользі: «Хотів би я поїхати до Любомля, бо досадила мені погань ся (татари), а я чоловік есмь недужий, я з ними не можу навіть говорити, бо пройняли вони мене до печінок». Місто стало улюбленою резиденцією князя Володимира Васильковича. Розлогі лісові простори, сплетіння гілля ясенів і дубів, струнких сосен і беріз, стрімкі ріки й кришталева прозорість озер Любомльського краю зачарували князя. Тут він приймав послів, тут їздив на полювання в пущі.

Про Брудно, на жаль, ніхто так не казав. Але саме у цьому селищі під Варшавою мешкав і працював залізничником брат мами Іван. Там, за сприяння швагра, батько Михайло отримав посаду кондуктора на залізниці. На той час це була посада службовця, що додавала впевненості у завтрашньому дні. Платні кондуктора було достатньо для того, щоб родина поволі здійнялася соціальною драбиною. Збереглася фотографія, де мама Олена і батько Михайло сидять у колі дітей. Їхній одяг, убрання дітей, зачіски свідчать про те, що скрута, яка переслідувала родину і в Польщі, минула. Скромне орендоване житло завжди було охайним, на столах — виши-

ЗМІСТ

Вступне слово	3
Невипадкова випадковість	5
Брудно	8
Капелюшок	12
Перша зустріч із театром	14
Клевань	16
Золотоноша	21
Перший	24
Київ	29
Одеса	35
Харків	41
Семенко	43
У лабіринтах страху і зради	52
Заручники часу	69
Микола	76
Михась	78
Стрільче	83
Евакуація	93
Повернення	97
Утрата	99
Женічка	104
Я — українська актриса	113